

Memiş Ağa'nın Mevlüde

Dr. Mine Hanoğlu

İstanbul'da doğdu. Almanya'da başladığı ilköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Erkek Lisesinden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesini 1984 yılında bitirdi. İdil'de mecburi hizmetini tamamladı. Anestezi ve reanimasyon ihtisası yaptı. 1994'ten beri Özel Nisa Hastanesinde anestezi uzmanı olarak çalışmaktadır.

Memiş Ağa'nın Mevlüde ile karşılaştığım zaman o doksan küsur, bense on küsur yaşındaydım. Yaşlarımızın toplamı yüz küsur ettiğinden mi bilinmez, o anı aradan geçen kırk yıla rağmen unutmadım. Naciye yengenin Köprü Sokak'ın sonundaki eski evindeydik. Şimdi yıkılıp gitmiş olan bu ev, muhayyilemde sapaşamam durur; yılların ve yaşlıların ahşaba verdiği biçim gereği hafif sağa kaykılmıştır sadece. Hayalimde hala gıcırdayan kapıyı açıp karanlık hole girerim, sonra hemen sağa dönüp Zerrin ablanın odasına çıkan beş basamağı tırmanırım, Zerrin abla odasının dört duvarını zamanın starlarının posterleri ile kaplamıştır. Sola dönüp her basamağı ayrı bir nağme ile inleyen eğri büğrü merdivenlerden üst kata çıkarırım. Üst kattaki sofanın zemini Ahmet amcanın balığa çıktığı Karadeniz gibi iri dalgalıdır, dalgaların haşmetini yere serili pala kilimlerle bir nebze söndürür. Tam karşıda bir dizi tabak rafı ve tezgâhtan oluşan mutfak vardır. Mutfağın yanındaki odada Naciye yengenin bir karış dantelli beyaz eteklerle süslü demir karyolası bir padişah tahtı gibi ihtişamlı durur. Tek kapaklı aynalı dolapta, ki aynısından babaannemin odasında bulunur fakat onun kapısı kapanamaz aralık kalır, ailenin mütevazı yabancı giysileri itina ile asılıdır. Hemen soldaki odaya misafirler kabul edilir, pencere önü ve sol duvar boydan boya sırt yastıkları beyaz dantelli örtüyle kaplı sedirlerle döşenmiştir. Duvarda bir

saatli maarif takvimi vardır muhakkak bir de camekânlı manzara resmi.

İşte bu odada, Memiş Ağa'nın Mevlüde pencere önünde değil de duvar tarafındaki sedire oturduğu için yüzünü pencereden giren ışıktaki olanca heybetiyle gördüm. Yüzü de bedeni gibi kemiklerin üzerine çekilmiş deriden ibaretti ve doksan küsur yıldır bulunduğu dünyaya hala bir anlam verememiş olmanın hayreti ile sabitlenmiş bir ifade taşıyordu. Hayretten açık duran ağızda tüm diş etleri çekilip gitmiş geriye tek bir diş kalmıştı. Uzun ve sivri burunu bir de üstelik kıvrılıp aşağıya ağzına doğru meyletmişti. Gözleri yine hayretle fal taşı gibi açık duruyordu. O böyle dünyayı şaşkın şaşkın temaşa ederken ben de benzer bir şaşkınlıkla ona bakakaldım. Çocukluğuma eşlik eden alman masallarının süpürgeli cadılarına o kadar benzeyordu ki. Çok uzun boylu, sırtı kambur, bir deri bir kemik, dünyaya nimetlerinden elini eteğini çekmiş, daha doğrusu onlara hiç bulaşmamış, dünyaya bir çocuğun naif bakışı ile bakakalmış bir piri fani. Hiç evlenmemiş, bedeni ne zevkle ne günahla karşılaşmamış, şiddetli doğum kasırgalarına tutulmamıştı. Kendi neslinden bütün akrabaları darı bekaya göçtüğünden kendisine mecburen yeğenleri bakıyordu. Zihnim "mecburen" diye düşündü çünkü hiç kimsenin gönüllü olarak onu yanında tutacağına ihtimal vermemişti. Huysuzdu üstelik, ağızdan itiraz dışında bir kelam çıkmadı. Bütün yaşlılar

gibi, hatta daha da şiddetle eski güzel zamanları özleyiyor, ahir zaman alametlerinin birer birer zuhur ettiğini, geçimin zorlaştığını, kışların daha soğuk yazların daha sıcak geçtiğini, dizlerinin sızım sızım sızladığını dişsiz ağızda artık iri kalmış dilini şapırdatarak anlatıyordu. O günlerde bütün yaşlı kadınların üniforma gibi giydiği belden büzgülü uzun etek ile önden düğmeli, uzun kollu üstten oluşan bir takım giymişti. Bu alt üst takımlar yazın poplin, kışın patiskadan eli dikişe yakın yakın bir akraba tarafından dikilir, bu becerikli akraba ömrünü dikiş dikmekle geçirmek zorunda kaldığından tez zamanda bel fitiğinden muzdarip olur, yerini hevesle daha genç bir geline bırakırdı. Yaşlı kadınlar eteklerinin altına muhakkak büzgülü paçaları diz altına kadar inen, yine mevsime göre poplin veya pazenden uzun donlar giyerler ve bu don kendilerine daima bir iki beden büyük gelirdi. O devirlerde henüz elastan keşfedilmemiş olduğu için bedenler streç, tayt ve esnek giysi mutluluğu ile tanışmamış ve günümüz kadınlarını genç-yaşlı kasıp kavuran yapışık giysi çılgınlığı ortaya çıkmamıştı. Hakeza bone de keşfedilmemişti, kadınlar başlarına önce ince bir tülbent çatar, onun üzerine genellikle büyük başörtüler atarlardı. Yaşlı kadınların büyük başörtüleri muhakkak beyaz olurdu, böylece her an namaz ve Kuran'a hazır bir donanımla beklerlerdi. Yaz sıcaklığında ince yaşmaklar tercih edilir, her yaşlı kadının iki yanağından oyalı yaşmağın iki ucu sarkardı. Memiş

Ağa'nın Mevlüde bu giyim tarzına tıpa tıp uymuştu, kırıp sedirin üzerine aldığı ince dizini küçük çiçekli beyaz bir uzun don örtmüştü ve beyaz yaşmağının her tarafından kıpkırmızı saç telleri darmadağın fıskırmıştı. Onun devrinde kadınlar saç boyası kullanmazdı fakat kına yakmak hem sıhhi hem de sevap olduğundan hiç ihmal edilmezdi. Kına siyah saçı hoş bir koyu kıza boyar ama beyaz saçlar kıpkırmızı olur. Bu kızılık Mevlüde teyzenin hiç güneş görmemiş beyaz tenine yakışmıştı, üzerinde yakışıklı duran tek şey bu tezattı aslında.

Zayıf, çirkin, yalnız ve belki de yeğenlerinin bile sevmediği yaşlı Mevlüde teyze. Neden çocukluk hatıralarım arasından ikide bir çıkıp geliverir? Hoş bir anı gibi unutulmamasının sebebi nedir? Aslında bütün güzellik algılarının dışında ve onlara aykırı olduğu için onu sevimli bulmadım mı? Annemin zengin, şişman, gösterişli, güzel yengesinden daha çok sevmedim mi? Bu yenge üstelik akıllı ve güçlü bir kadındı, bizleri fakir akraba teferruatı içinde görür ve kişiliğinin bir tezahürü olarak bunu gizleme gereği duymazdı. Çocukken annem bizi bayramda Muzaffer yengenin brokar perdeler, bünyan halılar, kadife koltuklarla döşeli, tertemiz lüks evine götürmüştü. Muzaffer yenge bizi gördüğüne nezaketen bile sevinmedi, kirpiklerine asılı kibir elle tutulur gibiydi ve bize ancak kirpik uçları hizasından nazar etmek lütfunda bulundu. Bu zor tahammül ediş, neredeyse yok sayış bana o kadar dokunmuştu ki mümkün olsa yere basmadan yürüyecek ve Muzaffer yengenin muhteşem evini necis varlığımla kirletmeyecektim. Bir kadına yakışmayan bu erkeksi isim annemin yengesine ne kadar uymuş, cuk diye oturmuştu. "Yere basmadan yürüme" isteğini bir de Asiye teyzenin evinde hissederdim. Annem bizi her bayram muhakkak teyzesine el öpmeye götürürdü ve ben orada zaman su gibi akıp gitsin isterdim. Asiye teyze Parkinson hastasıydı ve o günün şartlarında tedavi edilemiyordu muhtemelen. Kadıncağızın elleri, kolları ile beraber zangır zangır titriyor, bu nedenle hiçbir işi, yemeği, temizliği doğru düzgün yapamıyor, yerken üzerine döküyor, titreyen elleri ile bez sikamadığı için ıslak bezlerle sırlıklam temizlik yapıyor veya hiç yapamıyor, gıysisinin ön kısmında yemek lekeleri eksik olmuyor, kir ve pas evinde elle tutulur bir obje gibi kaskatı duruyordu. Mümkün olsa

Asiye teyzenin evinde de yere basmak istemezdim, hasta ve yaşlı kadına karşı böyle hissettiğim için de utanır, sıkılır, bu bayram ziyaretlerinden hiç hoşlanmazdım. Bu iki kadına kıyasla Memiş Ağa'nın Mevlüde ne kadar da özgürdü, kendi evi yoktu, dolayısıyla para, zevk ve kişiliğinin tuzakları doğrultusunda bir ev oluşturmamış, aklını ve emeğini bu tür dünyevi mülk edinme ile heba etmemişti. Çocuğu olmamış, onu diğer çocuklarla kıyaslayıp imrenme, övünme, gururlanma veya yerinme gereği duymamıştı. Kendisine reva görülen evin yan odalarından birinde bir divan üzerinde gündüzleri oturmuş, geceleri de çarşaf serip yatmıştı. Divanın altına itilen plastik bir seleye sahip olduğu bütün giyim kuşam sığmıştı, belki bir yazlık bir de kışlık selesi olmuştu, hepsi o kadar. Bu mülksüzlük aslında herkese nasip olmayan bir özgürlüktü ve Mevlüde teyzenin olabildiğince saf ve tasasız kalmasına, yüzüne ve bakışlarına çocuksu bir merakın yerleşip kalmasına sebep olmuştu. Hayalimde canlanan malvarlığını ancak Bediüzzaman'ın bütün varını yoğunu sığdırdığı küçük sepet ile kıyaslayabilirim.

Anlattığım zaman döneminde henüz naylon poşet icat edilmemişti, insanlar bakkal, manav veya pazara gidip ihtiyacı kadar yiyecek alıyor ve aldıklarını filelerle taşıyordu. Anlatımın geçtiği yer olan Rumelikavağı sakinleri balıkçılıkla geçinen küçük tekne veya sandal sahipleriydi, dolayısıyla her evin avlusunda tamir bekleyen yırtık balıkçı ağları asılı dururdu. Balık olmadığı zaman karı-koca bu ağları tamir ederlerdi, kadınlar da balıkçı erkekler kadar ağ örmeyi bilirlerdi. File yapısal olarak balıkçı ağıyla aynı şeydir, ağ tamir etmeyi öğrenen kadınlar aklı evvel bir girişimcinin teşviki ile file örmeye başladılar. Bugünkü parayla bir file ancak elli kuruş veya bir lira ederdi fakat damlaya damlaya göl olur, kadınlar file parasıyla kendi ihtiyaçlarını görür, hatta evin geçimi bazen file kuruşlarıyla sağlanırdı. Benim çocukluğumda Rumelikavaklı bütün kadın ve çocuklar file dokumayı bilirlerdi. Filenin önce sapsarı hazırlanırdı, ekru yani kirli beyaz renkteki pamuk ipliği, orta boy bir defter büyüklüğündeki bir tahtaya çakılmış çiviler etrafında sarılır, döndürülür, ilmekler sapsarı oluşturacak şekilde düğümlenirdi. Sapsarı hazırlama çocuklara ait bir işti, annem file örmediği halde ben de sapsarı yapmayı bilirdim ve kime misafirliğe gidersek

o evin hanımına yardım olsun diye canla başla sapsarı hazırlardım. Gerçek bir çorbaya tuz atmak, ihtiyaçları olduğu için çalışan gerçek insanlara yardım etmek her türlü oyundan daha zevkliydi. Sapsarı ucunda çiviye sarılmış olan ipler halka şeklinde boş kalırdı, sedire bir ayağını uzatarak oturan teyzeler, iki sapsarı ayak başparmaklarına geçirir ve mekiğe benzeyen tahta bir aletle boş halkalara iplik tutturup filenin dairesel gövde kısmını seri hareketlerle tıkr tıkr dokurlardı. File standart bir uzunluğa erişince dip kısım iki ilmek bir örülüp kapatılırdı. Böylece boyasız, sağlam ve oldukça dayanıklı taşıma torbası bitmiş olurdu.

Memiş Ağa'nın Mevlüde teyze de kim bilir ne fileler dokumuştur, yeğenlerinin evinde boş boş oturmuş olması düşünülemez. Benim ona rastladığım sırada artık çalışamayacak kadar yaşlıydı, büyük bir ihtimalle gözleri iyi görmüyor, parmakları iyi tutmuyordu. Fakat zihninin çok berrak olduğunu hatırlıyorum. O dönemde bugünkü gibi bir Alzheimer endemisi söz konusu değildi. İnsanlar bunayacak kadar çok yaşamıyor, yaşayanların da az bir kısmı hafiften ateh getirmiş olarak kalabalık aileleri içinde güzelce bakılıyordu. Yaşlı bakımı bir sorun haline almamıştı, Mevlüde teyze gibi çocuğu olmayanlar bile aile içinde yer bulabiliyordu.

Bütün bu anlattıklarımın Mevlüde ile yakınlık kurduğumuz anlaşılmasın. Kendisini bir daha dünya gözü ile görmedim. Başka bir alemde dost olur muyuz onu da bilmiyorum. Geçmişe dair hatırladıklarım arasında hem yüzü hem de ismi ilk sıralarda yer alıyor. Asıl ilgimi çeken husus, zamanla yüz ve isim hafızamın zayıf olduğunu anlamış bulunmam. Bir zamanlar tanıdığım bulduğum ve sonradan silikleşen bir yığın kişi arasından Mevlüde, şaşkın yüzünü ara sıra uzatıp beni nesnel bir merakla uzun uzun süzüyor. Oysa karşılaştığımız gün beni fark etmemişti bile. Anlaşılan havsalam kendi iç sesime yüz olarak Memiş Ağa'nın Mevlüde'yi seçmiş. Onu bu kadar sevgiyle hatırlamam bu yüzden.